

УДК 17.03:165.742

*Ірина Гусір***ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ГУМАНІЗМУ В СУЧАСНІЙ ЕТИЦІ**

Розглянуто поняття гуманізму й висвітлено його основні принципи та характерні особливості. Виокремлено явище кризи як передумови трансформації сучасного світогляду та змодельовано її вплив на поняття гуманізму в етичному вимірі. Проаналізовано зміну парадигми розуміння поняття гуманізму в сучасній філософсько-етичній думці.

Ключові слова: гуманізм, сучасність, криза, етика, людина, людяність, відповідальність.

*Iryna Gusir***PHILOSOPHICAL AND CULTURAL UNDERSTANDING OF HUMANISM IN THE MODERN ETHICS**

Reviewed the concept of humanism and highlighted its main principles and characteristics. Singled out the phenomenon of crisis as precondition transforming the modern worldview and modeled its effect on the concept of humanism in ethical dimension. Analyzed the paradigm shift of understanding concept of humanism in contemporary philosophical and ethical thought.

Humanism as any phenomenon in the history of culture was changed with time, passed some evolution and had their prerequisites of development. Humanism, which is a system of views, is a prerequisite for awareness relevant values, needs, norms of consciousness and lifestyle of social classes in any modern society.

Every age has its own characteristics that indicate both at the positive aspects of a particular time and also at its negatives. Now we live in a time called «modernity», which also has its own characteristics. This period is very important for us because we are its bearers. The problem is, that today modern society is subject to the signs of the crisis, and the crisis – a state of pathology, deviation from normal functioning. Political and economic instability, military confrontation, religious internecine strife, bad environmental conditions – that is real picture of the crisis of modern society. We try to understand the complexity, diversity, paradox of present society and we are looking for ways address pressing problems. The role of ethics again becomes important at this moment because it performs the role of pointer for the settlement all contradictions.

The article highlighted the fact that a person is the highest value, and new humanism must establish its position in order to crisis state of society changed for the better. New humanism based on an understanding of the future man and humanity in which humanness is an indication high morality of human individuals, and responsibility – manifestation of power, which lies in the ability completely answer for committed actions.

Keywords: humanism, modernity, crisis, ethics, human, humaneness, responsibility.

*Ірина Гусір***ФИЛОСОФСКО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЕ ПОНИМАНИЕ ГУМАНИЗМА В СОВРЕМЕННОЙ ЭТИКЕ**

Рассмотрены понятия гуманизма и раскрыто его основные принципы и характерные особенности. Выделены явление кризиса как предпосылки трансформации современного мировоззрения и смоделировано его влияние на понятие гуманизма в этическом измерении. Проанализировано изменение парадигмы понимания понятия гуманизма в современной философско-этической мысли.

Ключевые слова: гуманизм, современность, кризис, этика, человек, человечность, ответственность.

Історія – річ змінна, вона завжди насичена різноманітними життєвими подіями в стані так званої загальної стабільності. ХХ – поч. ХХІ ст. особливо голосно заявило про себе і гідне титулу найпарадоксальнішого. Поглянемо, дві світові війни, різноманітні повстання, зміна форм правління тощо – і це все на тлі демократичних країн з гуманістичними поглядами на життя, з гучними заявами про загалом стабільну політико-економічну ситуацію, екологічну свідомість, релігійну приналежність, братерську любов тощо. Тут і виникає більше питань, ніж відповідей.

Критика західної техногенно-споживчої цивілізації змусила переглянути гуманізм як такий. Сьогодні криза гуманізму є однією з домінуючих тем у сучасній етичній, філософській та релігійній думці. Сучасне суспільство та усі події, які відбуваються, дали новий поштовх до розповсюдження песимістичних настроїв щодо майбутнього гуманізму, а з іншого боку, стимулювали обговорення філософських

проблем гуманізму, посилили їх актуальність не лише для нас сучасників, але й для майбутніх поколінь.

Гуманізм як людяність у самій людині, незгода до всього того, що принижує людську гідність, завжди залишається основою розвитку будь-якого суспільства й цивілізації загалом. Проблема гуманізму на сьогодні загострена не лише в національному, але й у загальносвітовому масштабі. Свого часу Микола Бердяєв писав: «Тема про гуманізм має центральне значення для нашого суспільства, тому що це тема про людину. Людина тепер у небезпеці, сам її образ може сколихнутись. Але разом з тим людина сьогодні хотіла б підняти у весь ріст» [1, с. 181–182]. Ці слова вдало описують сучасність, в якій зараз перебуває кожен. Йдеться про те, що ми, люди, живемо на межі двох крайностей. З одного боку, людина є законодавцем, створювачем «власного іміджу», й завдяки своїм досягненням, успіхам у різних сферах вона себе підносить на якісно новий рівень. А з іншого боку, систематичне порушення людиною загальноприйнятих норм та правил, невідповідність її поведінки щодо цього стає причиною зміни навантаження змісту «Людина».

Наше українське сьогодні стратегічно спрямоване на незалежність, прагне утверджувати демократію та ринкові відносини, а головне – йому необхідне нове розуміння гуманізму. Проте при формуванні нового гуманізму важливо врахувати досвід попередніх поколінь. Турбота про подальший розвиток справді цивілізованого суспільства є можливою лише в результаті збереження й розвитку цієї тенденції. Гуманізм – підґрунтя та основна складова високорозвиненого суспільства, а не просто характеристика суспільного розвитку. Саме при відсутності гуманізму неможливий жоден поступ та й взагалі існування демократичного суспільства. Сучасність особливо потерпає від того, що «старий гуманізм» не задовольняє потреби модерного світу, залишаючись лише пережитком минулого. Те, що свого часу стало взірцем для наслідування, тепер не приносить відповідних результатів. Ось чому важливим є «дати нове життя неновому поняттю», акцентуючи увагу на глибинний світ людини, її красу та досконалість духовну, яка особливо проявляється у відношенні з іншими людьми, які є такими ж носіями інтелекту, моральності, індивідуальності.

Проблема гуманізму є однією з найголовніших тем у філософській, культурологічній, етичній думці. Над нею працювало та працює багато дослідників на західно-європейських теренах, зокрема Н. Аббаньяно, М. Бердяєв, К. Бурдах, К. Войтила, М. Гайдеггер, Т. Галік, Й. Гердер, К. Леві-Строс, А. Печчеї, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, в дослідженнях яких знаходимо найповніший опис та аналіз гуманізму. А такі мислителі пострадянського простору, як Л. Брагіна, А. Єрмоленко, В. Ільїн, В. Кувакін, Я. Любивий, В. Лях, В. Малахов, В. Пазенюк, Т. Панфілова, Т. Пархоменко, К. Райда, В. Федорченко, Л. Мандришук та інші, з'ясовують зміст цього поняття, аналізують історію його виникнення та формування в сучасному контексті.

У розвитку європейської культури гуманізм відіграв дуже важливу роль, при цьому залишаючись водночас до кінця остаточно не осмисленою та не сформованою у відповідну спільну цілісну філософську ідею. Гуманізм так і залишився «темою для обговорення» як у зв'язку зі своєю історичною неоднорідністю, так і з відсутністю певної системи дослідження гуманістичних традицій різними науками, зокрема історією, філософією, етикою, естетикою, мистецтвознавством, релігієзнавством тощо. Тому він і залишився, так би мовити, «відкритою» проблемою.

Зважаючи на ці всі моменти, метою статті є розкрити типові особливості сучасного гуманізму відповідно до проблем та завдань етики та культури ХХ – поч. ХХІ ст.

Під гуманізмом розуміють сукупність поглядів, що виражають повагу до гідності та прав людини, необхідність її всебічного розвитку, забезпечення найкращих умов для життя. У широкому філософському змісті – це концепція людського буття і побудована на ній система світогляду, яка утверджує цінність людського існування, достоїнства, права і свободи кожного та зумовлює можливості розвитку людини як роду, так й індивіда. Гуманізм – це принцип світобачення, який заснований на переконанні, що людина є величезною суспільною цінністю, на впевненості в здібностях людини у безмежному розвитку і самореалізації всіх її сил, здібностей і талантів. Ідея гуманізму – одна із центральних у людській культурі та історії цивілізації.

Поняття гуманізму бере початок ще із II ст. до н. е. Поняття «humanitas» у значенні гуманізму вперше вжив Цицерон. Він використав це поняття у новому для римлян значенні для кращого передання змісту грецького слова «*παιδεία*». Однак римське «humanitas» залишилось все-таки відмінним від грецького «*παιδεία*», оскільки позначувало виховання згідно з ідеальним образом людини, тоді як *παιδεία* – виховання в найширшому значенні. Вся наступна європейська традиція саме звідси бере початок формування класичного гуманізму як певного світогляду.

Підґрунтям щодо трактування гуманізму в добу середньовіччя були ідеї християнства. Основою християнського гуманізму стали дві заповіді любові: «Люби Господа Бога всім серцем твоїм, усією душею твоєю, усією силою твоєю і всіма помислами твоїми» та «Люби ближнього твого, як себе самого» [Мт. 22; 37, 39]. Бог є втіленням ідеалів добра, а тому саме відданість їм, любов до них, готовність жити згідно з цими ідеалами є передумовою любові до ближнього. Бо ж чим людина ближча до Бога, тим вона ближча до людей, які її оточують.

В епоху Відродження поняття «гуманізм» трактується як тогочасна ідеологія, якій властиве світське вільнодумство тієї доби, яке найбільше реалізується як вільні мистецтва чи науки. Гуманізм як принцип світобачення був започаткований видатними італійцями Данте, Петраркою, Боккаччо у середині XIV ст., швидко набуває поширення у всій Європі, а відтак, стає основною течією в духовно-моральному житті того часу. Виступаючи проти релігійного аскетизму, тогочасні гуманісти проголосили свободу людській особистості, виборюючи право людини на насолоди й задоволення земних потреб. Ці видатні мислителі – поглибили розуміння гуманізму, показавши його як єдність/цілісність людського духу, свідчення повноти й неподільності природи людини. До плеяди видатних гуманістів також ще варто зарахувати Леонардо да Вінчі, Т. Кампанеллу, Е. Роттердамського, Дж. Бруно, М. Монтеня, Т. Мора, М. Коперніка, Ф. Бекона та ін., які відіграли важливу роль у формуванні світського світогляду.

Просвітництво розумілося ширше, ніж просте розповсюдження знань і освіти, воно включало в себе моральне та громадянське виховання, а також утвердження «істинних» уявлень про світ, суспільство та людину. Просвітники вірили в людину, її розум і високе покликання, а відтак, продовжували гуманістичні традиції доби Відродження. Особливо знаменною подією того часу стало прийняття Установчими зборами Франції 26 серпня 1789 року першого конституційного акту – Декларації прав людини і громадянина. У ній зазначалося, що причиною вад уряду й суспільного лиха є забуття природних, невід’ємних та священних прав людини. Люди, народжуючись, залишаються вільними і рівними в своїх правах, а мета кожного державного союзу – забезпечити такі природні та невід’ємні права людини, як безпека, власність, опір гнобленню, свобода, яка, своєю чергою, складається з можливості робити все, що не завдає шкоди іншому. Громадянам дозволялось безперешкодно виражати свої думки в усному або друкованому вигляді, мати свободу релігійних переконань, а відповідальність передбачалася лише за зловживання цією свободою.

У середині XVIII ст. виникає напрям романтизм, який характеризується зображенням ідеальних героїв та почуттів, і для якого притаманними є відчуття хиткості світу. Романтики культ почуттів протиставили просвітницькому ідеалу розуму. Вони зосередилися на людських переживаннях, які виражали неповторну індивідуальність, тому тогочасний гуманізм став зверненням до внутрішнього світу людини, до душевних відчуттів. Також представники романтизму відмовилися від реалістичного зображення дійсності, тому що були незадоволені її антиестетичним характером.

Гуманізм у некласичній філософській традиції XX ст. варто розглянути крізь призму екзистенційної філософії. У ній робиться акцент на те, що «існування передєє сутності», тобто процес, коли людина сама себе творить. Людина є свобідною реальністю, яка ні від кого не залежить, яка сама себе проектує, розвиває. Тобто цей процес самокреації залежить лише від свобідної волі кожного. Екзистенційний гуманізм звертає увагу на проблеми свободи, відповідальності, автентичного існування людини у світі та з «Іншим».

Кожна епоха має свої особливості, які здатні говорити як про переваги того, чи іншого часу, так і про його недоліки. Ми зараз живемо у певному часі, званому «сучасність», який теж має свої особливості. Цей період для нас є дуже важливим, оскільки ми є його носіями. За словами Т. М. Ярошенко «сучасність – це «ось-тепер», «зараз-буття». Це те, з ким і чим ми себе ідентифікуємо; ті проблеми, які ми сприймаємо як свої; те, до чого ми не байдужі, що нас болить, хвилює, змушує радіти чи плакати, переживати як своє» [12, с. 65].

В атмосфері XX – поч. XXI ст. все більше і більше відчувається криза західної культури. Про неї зокрема наголошували багато філософів Е. Гусерль, О. Шпенглер, К. Ясперс, Х. Ортега-і-Гасет, С. Гантінгтон, Ф. Фукуяма та ін. «Поняття кризи може стосуватися однієї зі сфер життя чи галузей людської діяльності», – стверджує польський науковець Здзіслав Краснодембський. Дослідник зазначає, що Поль Рікбор називав такі поняття кризи «регіональними» (медичне, психологічне, епістемологічне й економічне поняття кризи). Кризу на собі найбільше відчуває людина. Людина є істотою соціальною, а тому все те, що відбувається навколо неї, відображається на її думках, внутрішньому світі, поведінці, загалом – на способі життя. Оскільки людина створює свій побут відповідно до суспільних умов, то економічна ситуація є вагомим чинником, який впливає на різні сфери людського життя. Скажімо економічна нестабільність у країні, низька заробітна плата, або ж повна відсутність роботи «підривають» людське здоров’я, як фізичне, так і психологічне. Психологи стверджують, що перебуваючи у стані кризи, людина переживає внутрішній дискомфорт, «впадає» у депресію, що згодом призводить або до апатичного ставлення до світу, або до надмірного внутрішнього прориву змінити все. Середнє місце між цими двома крайностями належить станові гармонії, якого на цей час люди не мають, але прагнуть знайти.

Водночас З. Краснодембський докладніше зазначає, що під кризою сучасності розуміють не подібне регіональне явище, що обмежується якоюсь окремою сферою, а кризу усієї цивілізації, усього суспільства. Тому криза сучасності має бути загальною кризою, і саме у такому випадку вживається «загальне поняття кризи», згідно з визначенням Рікбора [6, с. 13].

Звернуто увагу також на те, що такий тип кризи не можна порівнювати із іншими, які мали місце в історії досі, а повинні виходити із розуміння цього особливого поняття світової кризи. Існують також

розрізнення між кризою як процесом (історія як постійна криза), кризою, що має властивість повторюватись час від часу (переступати поріг епох), і кризою як остаточним її результатом (остання криза в історії), то можемо ствердити, що якщо йдеться про кризу сучасної цивілізації, зазвичай ми вживаємо це поняття у другому трактуванні. Йдеться про внутрішню суперечність певної епохи, а саме сучасної, і про її подолання. Однак іноді, коли сучасність розглядається як апогей дотеперішньої історії, її криза стає останньою, трактується як остаточне вирішення долі людства.

Характеризуючи світову кризу культури, корисно звернутись до думок М. Бердяєва, які є актуальними і сьогодні. Філософ говорив про кару за гуманістичне самоствердження людини, яка полягає в тому, що сучасна людина протиставила себе всьому, що її оточує, натомість вона повинна була з'єднатися з усім. Мислитель писав, що гуманістичній Європі настає кінець, але лише для того, щоб розквітнув новий гуманістичний світ. Гуманізм епохи Відродження культивував індивідуалізм, а новий гуманізм повинен бути проривом крізь індивідуальність до буття.

Людина гостро відчуває стан кризи не лише у зовнішньому світі, але й у внутрішньому. Саме інформація, яка потрапляє до кожної особи через різноманітні ЗМІ (радіо, телебачення, пресу, Інтернет) тепер починає бути її керівником, вона намагається «виховувати» людину згідно зі своїми нормами та правилами, а тому, робить її залежною від всього того, що відбувається навколо неї та у світі. Порушення прав людини, нехтування гідності особи, низький рівень життя, несправедливе судочинство, бюрократія, масове безробіття, злочинність та пияцтво – ось реальний стан кризової ситуації і у світі, і в Україні. Такі ситуації спричинюють суїциди, аборти, евтаназію, які є яскравим виявом незадоволеності життям.

Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я ООН опублікували доповідь, у якій повідомлялося, що в рік на планеті фіксується близько 1 мільйона самогубств, тобто кожні 40 секунд у світі хтось зводить рахунок з власним життям. І якщо в 70-х роках минулого століття щорічно цей світ добровільно покидало близько півмільйона людей, то до 2020 року ВОЗ прогнозує півтора мільйона випадків на рік. В Україні ж зараз, за даними МНС, здійснюється близько 20 суїцидів на кожні 100 000 чоловік [8]. Все тому, що люди, не знаючи як вирішити власні життєві проблеми, вдаються до радикальних дій – позбавляють себе життя.

Також є проблемою і те, що люди не бажають приводити на світ «нове життя», оскільки для 78% опитаних важливим чинником є недостатній рівень матеріального добробуту, для 48% – непевність майбутнього їхніх дітей, також перешкодою у народженні дитини для 38% є безробіття та інші проблеми із зайнятістю, для 33% опитаних дитина створює труднощі у поєднанні кар'єри, навчання та батьківських обов'язків. Жахливою є і офіційна статистика здійснених абортів в Україні. Хоч йде тенденція до зменшення кількості абортів, як стверджують у Кабінеті Міністрів України, але це й надалі залишається проблемою нашого суспільства, де життя не є основною цінністю. У 2005 році було зроблено 242 343 абортів, з них небажана вагітність (аборти легальні за бажанням жінки, кримінальні) – 182 548, це 75,33%; у 2006 році – 229 618 абортів; у 2007 році – 210 454 абортів; у 2008 році – 201 087 абортів; у 2009 році – 181 064 абортів; у 2010 році – 164 467 абортів; у 2011 році – 156 193 абортів [5]. І це тільки враховуючи заклади Міністерства охорони здоров'я України, а скільки ще абортів зроблено у приватних клініках. Тому неофіційна статистика має набагато вищі дані. Це все є проявом моральних криз як у житті кожної окремої людини, так і суспільства зокрема.

Люди нерідко впадають у відчай, дають вихід злим пристрастям, відчувають, що їм просто «немає для чого чи кого жити»; на протигагу цій дезорієнтованості й зневірі постає гостра потреба у віднайденні оновленої, надійної системи моральних та духовних орієнтирів, що відповідала б запитам часу й повноті сучасного досвіду. Зробити свій внесок у задоволення цієї потреби сучасна етика може лише на основі практичного осягнення моралі як такої, її глибинних підвалин.

Необхідно зауважити, що гуманізміві властивий особливий зв'язок із самою особистістю. Коли людина усвідомлює свою власну людяність, свій потенціал та здатність до прогресу, тоді можна говорити про перехід з рівня гуманності на щабель гуманізму, а це важливий інтелектуальний процес. Одним із найважливіших елементів внутрішнього світу будь-якої психічно нормальної людини є людяність, і тому гуманізм і є наслідком природної гуманності, людяності, яка властива людині. Кожна людина – індивідуальність, яка має як негативні, так і позитивні риси, а тому помилковою також є думка, що людина приречена на гуманізм. Насправді ж вибір гуманності залежить від волі самої людини, хоч гуманність все ж є вищим життєствердним началом у людині.

Гуманізм як соціально-духовне явище допомагає людині краще усвідомити себе, віднайти своє місце у житті, зрозуміти своє призначення у світі, застосовуючи при цьому гуманістичні принципи на благо суспільства.

Новий інтерес до гуманізму пов'язаний з другою половиною ХХ століття. Гуманізм як філософія, ідеологія, специфічне світовідношення продовжує бути об'єктом теоретичного інтересу вже в нових, нетрадиційних для історичного досвіду аспектах, а саме, у гуманістичних вимірах культури, гуманістичних цінностях і проблемах самототожності суспільства, гуманізмі та істині, гуманістичному потенціалі наукового пізнання тощо. Якщо традиційне тлумачення гуманізму полягає в тому, що це сукупність поглядів, які виражають гідність і цінність людини, її право на вільний розвиток, який стверджує

людяність у відносинах між людьми, то новий гуманізм ґрунтується на певному розумінні майбутнього людини і людства.

Відомо, що кожній культурі притаманні свої символи, образи, зразки та поняття, специфічне світосприйняття. Індивідуальну своєрідність культури, її особливі, внутрішньозумовлені напрямки, манери творення можна визначити як стиль культури. Споріднене зі стилем значення має і поняття «тип». Індивідуально оформлене буття культури, що вирізняється певним характером – це тип, або можна назвати узагальненою, ідеальною моделлю культури [11, с. 67]. Поняття «тип культури» дозволяє визначити специфіку кожної конкретної культури, визначаючи характер, який і окреслює індивідуальну своєрідність культури. Своєю чергою, характер, зокрема гуманістичного типу культури, визначається принципом гуманізму. Цей принцип базований на людських засадах, спрямований на людину, й водночас формує у людей гуманістичний світогляд.

Гуманістичний тип вказує на найвищу цінність людини, її життя. Найдосконаліше, що є у світі – це і є людина, її потрібно поважати, цінувати, достойно ставитися до неї. Гуманістичний тип культури є антропоцентричним, але це не означає, що центром Всесвіту є людина, а в розумінні того, що цінними є її будь-які переконання, які відповідають на питання: «Що таке людина і яке її вище призначення?» [10, с. 197]. Прихильники гуманістичного типу культури (Е. Фром, Ж.-П. Сартр, М. Гайдеггер, Х. Ортега-і-Гасет, А. Швейцер та інші) переконані, що однією із характерних особливостей людини є те, що вона може реалізувати себе й віднайти своє щастя лише у співпраці з іншими людьми, у солідарності з ними.

Тому необхідно розуміти гуманізм як систему поглядів, яка історично змінюється і визнає цінність людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, система, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми.

Е. Фром, Ж.-П. Сартр, М. Гайдеггер, Х. Ортега-і-Гасет, А. Швейцер та інші переконані, що однією із характерних особливостей людини є те, що вона може реалізувати себе й віднайти своє щастя лише у співпраці з іншими людьми, у солідарності з ними. «Любов до ближнього», – зазначає Е. Фром, – «не є трансцендентальним феноменом у відношенні до людини, а вроджена якість (особливість), яку вона здатна вивчати. Любов не є якоюсь вищою силою, яка сходить на людину, або накладає на неї обов'язок; вона є її власною силою, яка зв'язує її із світом, який, своєю чергою, стає істинно її світом» [9, с. 28–29].

Дійсний гуманізм тільки тоді можливий, коли кожен готовий жертвувати як за будь-кого іншого, так і за всіх разом, бо інакше, – виникає дегуманізоване суспільство, що прикривається ширмою гуманізму в ім'я колективного егоїзму. Тому важливою в цьому випадку стає роль етики. Саме вона повинна адаптувати людину до швидких і кардинальних змін цивілізації, завжди будучи пріоритетом у житті кожного для того, щоб постійно вказувати напрям до вдосконалення як самого себе, так і людства, суспільства загалом. Йонас Г. слушно зауважує: «Етика не вчить, як покращити своє харчування чи як краще захиститись від холоду, чи як перейти через річку і при цьому не потонути, хоч це, без сумніву, дуже важливо для того, щоб вижити в певних умовах. Етика відповідає на запитання, як добре прожити людське життя, яке протікає серед людських істот. Якщо хтось не знає, як вижити на природі, і втрачає життя, це, без сумніву, велика трагедія; але якщо хтось, не маючи поняття про етику, втрачає або перекручує, чи «вбиває» людське у своєму житті, це, чесно кажучи, теж не передбачає нічого доброго» [4, с. 99].

Нарешті, специфічне коло завдань постає перед етикою, а також і в прикладній сфері, тобто в галузі конкретних практичних застосувань розроблених нею висновків. Власне суто емпіричні й теоретичні завдання етики становлять не лише внутрішньонауковий інтерес, а безпосередньо пов'язані з їхнім значенням для людини та її духовного розвитку.

Безперечно, прикладне значення етики як науки істотно зумовлене її спрямованістю на аналіз і обґрунтування моральних норм та цінностей. Зрештою, це значення й зводиться не до чого іншого, як до запровадження в різноманітних формах та аспектах суспільного життя критично вивіреної сукупності подібних цінностей і норм – стандарту людської моральності. Нова етика повинна спонукати людину бути відповідальною за все те, що вона робить, оскільки безвідповідальність, яку починає проявляти кожна особа, призводить до хаосу, що свідчить про моральне зубожіння індивіда та суспільства, й про зміну світового порядку. Людина відповідальна повинна стати взірцем для наслідування, оскільки вона здатна звітувати перед людьми, перед світом, перед вищими силами за свої думки та вчинки. Перебуваючи в постійному стані відповідальності за себе, людина тим самим створює власне середовище існування, з урахуванням усіх бажань та заборон. Це світ, у якому вона живе, та світ, який стає дотичним до світу іншої людини у процесі комунікації та співжиття.

Приклади життя відповідальних осіб здатні змінювати тенденції сучасного світу, ламаючи вже закріплені стандарти жорстокості, невихованості, аморальності, безконтрольності. Щобільше, вони надихають на постійне самовдосконалення, «впровадження» нових стандартів, які виходять за власні межі для покращення світу навколо. Така людина усвідомлює цінність природи, а головне, звертає увагу на кожну людину, яка поруч. Особа відповідальна дуже серйозно, глибоко підходить до ознайомлення зі світом іншої живої особи, здатна проявляти емпатію. А все тому, що вона провадить своє

існування не лише з перспективи власних інтересів і власного життя, а й здатна поставити себе у становище будь-кого іншого.

Отож, як висновок, до певного моменту гуманізм був лише прикладом теоретичного обґрунтування, тепер ж він несе з собою, так би мовити, низку порад та настанов для вдалого застосування його в житті. Теорія, яка не застосовується на практиці, приречена залишитися лише теорією. Тому теперішній світ потребує реалізації нового гуманізму з його більш конкретним зверненням до людини. Світ сьогодення – це вакуум подій, який заповнює усе буття людини. Тут вона народжується, живе та помирає, саме тут пишеться її історія, і водночас, будучи автором, людина сама ж її і пише. Саме в такому випадку дуже важливо, щоб історія була об'єктивною та несла виховний характер.

Необхідно наголосити, що виявом гуманістичної спрямованості європейської культури можна вважати загальну тенденцію розвитку філософії, етики, естетики, мистецтвознавства, які духовно збагачували людину та, при цьому, стимулювали потребу в обміні набутих досвідом, знаннями, почуттями, активізували практично-духовну діяльність людини. Допомога один одному, здатність співчувати, духовна спільність є важливими й основними рушіями гуманізму. Тема людини є головною при розгляді гуманізму, а все тому, що він першопочатково опирався на ідею антропоцентризму, ставлячи людину в центр для всезагального обговорення як головного предмета й мети науки. Відповідно до гуманістичних теорій, людина є найвищою цінністю, якій властиві здатність до пізнання та творчої діяльності.

У наш час, неспокійний та змінний, гуманізм, людяність, милосердя стали особливо необхідними. З усіх сфер апелюють до цих понять, намагаючись реалізувати їх у житті. У статті розглянуто гуманізму в його широкому розумінні, а саме, як систему поглядів, яка історично змінюється і визнає цінність людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, систему, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми. Людяність є моральною якістю, що виражає принцип гуманізму в повсякденних взаєминах людей, і як вимір людського буття проявляє себе на духовному, соціальному, політичному, релігійному, міжособистісному рівнях. Вона теж є основою і для інших якостей, таких як доброзичливість, повага до людей, співчуття і довіра до них, щирість, великодушність, самопожертва заради інтересів інших, а відтак, і відповідальність за свої думки та вчинки як перед собою, так і перед людьми.

Отож, щоб з'явився новий гуманізм, завданнями якого є інтегрувати й культивувати на рівні світогляду і стилю життя моральні, юридичні, громадянські, політичні, соціальні, національні й транснаціональні, філософські, естетичні, наукові, екологічні та інші людські цінності, визначальною завжди і у всьому має бути сама людина, її життя, її почуття та вчинки. Саме динаміка цих явищ й цікавить нас як у історичному розрізі, так і в умовах нашого суперечливого сьогодення, яке хронологічно окреслене періодом ХХ – поч. ХХІ ст. А у зв'язку із духовною кризою у суспільстві саме етика повинна виховати людину й суспільство моральними та гуманними, адже лише тоді можна буде говорити про мир, добробут, гармонію – про щастя у світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердяев Н. А. Путь гуманизма / Н. А. Бердяев // Библиотека Якова Кротова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/19460001.html (11.08.2013).
2. Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи. – К.: Український Центр духовної культури, 2001.
3. Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей. – К.: Дух і Літера, 2011.
4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас. – К.: «Лібра», 2001.
5. Кількість абортів в Україні знижується. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245036367 (26.07.2013).
6. Краснодембський З. На постмодерністичних роздоріжжях культури / З. Краснодембський. – К.: Основи, 2000.
7. Святе Письмо.
8. Українська молодь все частіше зводить рахунки з життям [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/ukrayina/epidemiya-samogubstv-ukrayinska-molod-vse-chastishe-zvodit-rahunki-z-zhittiyam.html> (21.06.2013).
9. Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М.: Республика, 1993.
10. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / М. Хайдеггер // Время и бытие: Статьи и выступления. – М.: «Республика», 1993. – С. 192–220.
11. Ярошенко Т. М. Регіональна типологія культури : навч. посібник / Т. М. Ярошенко. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007.
12. Ярошенко Т. М. Сучасність як предмет морфологічного та філософсько-етичного аналізу культури / Т. М. Ярошенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Теорія культури і філософія науки». – Харків, 2011. – Випуск 44. – С. 64–73.

Рецензент – кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії та історії культури філософського факультету ЛНУ ім. І. Франка **Т. М. Ярошенко**